

PRIČE ZA PROMJENU

PRIČE ZA PROMJENU

**Kako koristiti pripovijedanje i umjetnost u klimatskom
obrazovanju**

Za edukatore, učitelje i organizacije mladih

PRIČE ZA PROMJENU praktični su vodič za korištenje metodologije pripovijedanja, kreativnog pisanja i klimatske fikcije u radu s mladima. Iskustvo koje želimo podijeliti temelji se na stvarnim projektnim aktivnostima provedenim diljem Zapadnog Balkana.

Ključna poruka koju želimo proširiti jest da klimatske promjene nisu samo znanstveni problem, već i društveni, emocionalni i kulturni.

Molimo vas da ovaj priručnik koristite kao fleksibilan alat koji možete prilagoditi svojoj grupi, kontekstu i potrebama. Ne postoji strogo pravilo, samo se usredotočite na proces, a ne na savršenstvo.

AUTORI

Zelena akcija/ Friends of the Earth Croatia, a u suradnji s:

Zero Waste Montenegro (Crna Gora)

Omladinski centar CK13 (Srbija)

Centar za životnu sredinu (Bosna i Hercegovina)

Više o projektu: <https://zelena-akcija.hr/hr/projekti/story-projekt>

Razvijeno u okviru projekta „PRIČA O GRANICI OD 1,5°C – Rješenja i pripovijedanje mladih sa Zapadnog Balkana“

THE STORY OF THE 1.5° C LIMIT

SOLUTIONS AND STORYTELLING
OF YOUTH FROM WESTERN BALKAN

Co-funded by
the European Union

Centar za
životnu sredinu

ZERO
WASTE
MONTENEGRO

CK13

Projekt 101184372- STORY- ERASMUS-YOUTH-2024-CB je financiran sredstvima Europske unije. Izneseni stavovi i mišljenja su stavovi i mišljenja autora i ne moraju se podudarati sa stavovima i mišljenjima Europske unije ili Europske izvršne agencije za obrazovanje i kulturu (EACEA). Ni Europska unija ni EACEA ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

SADRŽAJ

Uvod.....	5
Zašto pripovijedanje i umjetnost u edukaciji o klimi.....	7
Što je klimatska fikcija (Cli-Fi)?.....	8
Metodologija: kako koristiti ove pristupe.....	10
• Radionica kreativnog pisanja (iskustvo CK13).....	10
• Natječaj za klimatsku fikciju – Homo Climaticum.....	12
Zaključak, što smo naučili i preporuke.....	14-15

UVOD

Klimatska kriza jedan je od najvećih izazova s kojima se danas suočavamo. Mladi su sve više svjesni problema zaštite okoliša, ali edukacija o klimi često se temelji samo na činjenicama i podacima. To se ponekad može činiti udaljenim, previše složenim ili teškim za povezati sa svakodnevnim životom.

Klimatske promjene nisu samo znanstveni problem. To je i društvena, emocionalna i kulturna tema koja utječe na to kako živimo, razmišljamo i zamišljamo budućnost. Zbog toga vjerujemo da je važno pronaći nove načine za razgovor o tome i kako raditi s mladima.

Projekt STORY nastao je s namjerom drugačijeg pristupa. Ideja je bila povezati klimatske teme s kreativnošću, pripovijedanjem i umjetnošću. Projekt vodi Zelena akcija, zajedno s partnerima sa Zapadnog Balkana: Zero Waste Montenegro, Omladinski centar CK13 i Centar za životnu sredinu. Više informacija o projektu možete pronaći ovdje: <https://zelena-akcija.hr/hr/projekti/story-projekt>

Usredotočili smo se na to kako raditi s mladima, uključujući one s manje mogućnosti, ali i s ljudima i organizacijama koje rade s mladima. Kroz različite aktivnosti pomogli smo im da bolje razumiju klimatsku pravdu, razmisle o rješenjima u svojim lokalnim zajednicama i pronađu kreativne načine za izražavanje svojih ideja.

Tijekom projekta organizirali smo razmjene mladih, radionice kreativnog pisanja, treninge, studentske posjete i podržavali različite ideje mladih. Veliki dio projekta bio je korištenje umjetnosti i pripovijedanja, posebno klimatske fikcije, kao načina da mladi istraže klimatske teme i podijele svoja mišljenja.

Jedna važna stvar koju smo naučili jest da pripovijedanje može učiniti da se klimatski problemi osjećaju stvarnije i osobnije. Ono pruža mladima prostor da zamisle budućnost, da postavljaju pitanja i da kažu što misle i osjećaju. Umjesto da samo uče o klimatskim promjenama, oni postaju dio razgovora.

Priručnik „Priče za promjenu“, jedan je od rezultata projekta. Namijenjen je osobama koje rade s mladima, edukatorima, učiteljima i organizacijama koje žele isprobati slične pristupe u svom radu. To je praktičan alat koji može podržati učenje i vođenje procesa pripovijedanja i klimatske pravde.

Također je važno spomenuti da ovaj priručnik nadopunjuje regionalnu književnu inicijativu i publikaciju „Homo Climaticum: Balkan: 2026“, koja je uključivala natjecanje u pisanju klimatske fikcije i zbirku priča za mlade.

Dok zbirka kratkih priča i pjesama Homo Climaticum predstavlja kreativne rezultate mladih ljudi diljem balkanske regije, ovaj se priručnik usredotočuje na metode, alate i smjernice za provođenje sličnih aktivnosti u praksi.

U priručniku ćete pronaći ideje, metode i primjere temeljene na onome što smo testirali u projektu.

Ovo nije strogi vodič koji treba slijediti korak po korak. Aktivnosti možete prilagoditi svojoj grupi, kontekstu i potrebama. Cilj je jednostavno podržati vas u stvaranju prostora u kojima mladi mogu učiti, izražavati se i osjećati se potaknutima na djelovanje.

1. Zašto pripovijedanje i umjetnost u edukaciji o klimi

Rad s mladima na temama vezanim uz klimu nije uvijek jednostavan. Mnoge tradicionalne metode u obrazovanju usredotočuju se na činjenice, podatke i opise problema. To je važno, ali često samo po sebi nije dovoljno.

Klimatske promjene nisu nešto što razumijemo samo umom. To je također nešto što osjećamo, zamišljamo i na što emocionalno reagiramo. Zbog toga smo otkrili da pripovijedanje i umjetnost mogu biti vrlo moćni alati u edukaciji o klimi.

Tradicionalna nastava često se usredotočuje na objašnjavanje što su klimatske promjene i koji su problemi. To se mladima ponekad može činiti dalekim ili preopterećenim.

Pripovijedanje funkcionira drugačije. Stvara emocionalnu povezanost. Kada mladi pišu priče ili stvaraju likove, ne samo da uče o klimatskim promjenama - oni sebe stavljaju u središte toga. To temu čini stvarnijom i lakšom za razumijevanje.

Pripovijedanje također pomaže u izgradnji empatije i otvara prostor za maštu. Na primjer, kada mladi zamišljaju različite živote, mjesta ili verzije budućnosti, počinju shvaćati kako klimatske promjene utječu na druge, ne samo na njih. Istovremeno, umjesto da se usredotočuju samo na probleme, imaju priliku zamisliti i različite verzije budućnosti, rješenja i mogućnosti. To je posebno važno u obrazovanju o klimatskim promjenama, gdje budućnost često može izgledati neizvjesna.

Jedna od najvažnijih stvari koje smo primijetili jest da kreativne metode mogu pomoći mladima da se osjećaju uključenijima. Kada sami nešto stvore - priču, pjesmu ili ideju - više nisu pasivni učenici nego postaju sudionici u temi i počinju uviđati da je njihov glas važan i da mogu doprinijeti promjeni na svoj način.

Dakle, glavne prednosti korištenja pripovijedanja i umjetnosti mogu se grupirati u tri jednostavna područja kao što su razumijevanje, izražavanje i djelovanje.

Za mlade, razumijevanje složenih tema poput promjene klime postaje lakše kada se one pretvore u priče i kada ih umjesto apstraktnih informacija mogu povezati sa stvarnim situacijama i likovima.

Također, izražavanje kroz pripovijedanje i umjetničke kreativne aktivnosti daje im siguran prostor za izražavanje misli, osjećaja, strahova i ideja o budućnosti, što je posebno važno kada se bave teškim temama poput klimatskih promjena.

Konačno, kada se osjećaju emocionalno povezanimi i saslušanimi, vjerojatnije je da će razmišljati o rješenjima i poduzeti mjere, što čini kreativnost prvim korakom prema angažmanu i promjeni.

2. Što je klimatska fikcija (Cli-Fi)?

Klimatska fikcija, često nazivana Cli-Fi, žanr je pripovijedanja koji se bavi klimatskim promjenama i ekološkim problemima. Može se odvijati u sadašnjosti, prošlosti ili budućnosti. Ono što povezuje sve ove priče jest to što istražuju kako klimatske promjene utječu na ljude, društva, ekosustave i svakodnevni život.

Cli-Fi ne govori samo o katastrofama ili negativnoj budućnosti. Također može pokazati rješenja, alternative i različite načine života. Pruža prostor za zamišljanje kako bi svijet mogao izgledati, i na težak i na optimističan način.

Za mlade je klimatska fikcija korisna jer povezuje globalne probleme s osobnim iskustvom. Umjesto da govore samo o podacima ili apstraktnim problemima, oni istražuju klimatske promjene kroz likove, emocije i svakodnevne životne situacije.

Po našem iskustvu, ova metoda dobro funkcionira jer otvara maštu i osobnu refleksiju te pomaže sudionicima da razmišljaju o pitanjima poput:

- Što klimatske promjene znače za mene osobno?
- Kako će nam promijeniti način na koji živimo, radimo, jedemo ili se krećemo?
- Kakvu budućnost želimo izgraditi?

Cli-Fi također daje prostor za neizvjesnost, strah, nadu i ideje. U pripovijedanju ne postoji „točan odgovor“, što mnogim mladim ljudima olakšava sudjelovanje, čak i ako se ne vide kao pisci.

Dobar primjer našeg rada je inicijativa Homo Climaticum, koju je razvila Zelena akcija u suradnji s regionalnim partnerima. Tijekom godina, ovaj je projekt uključivao nekoliko književnih poziva i publikacija usmjerenih na klimatsku fikciju, u kojima je prikupljeno preko 200 kratkih priča i pjesama, pisaca i mladih ljudi, istražujući budućnost oblikovanu klimatskim promjenama.

Nadovezujući se na to iskustvo, zajedno s partnerima sa Zapadnog Balkana i Klubom Booksa iz Zagreba pokrenuto je novo regionalno izdanje "Homo Climaticum: Balkan: 2026". Fokus je na mladima iz regije, jednog od klimatski najosjetljivijih područja u Europi, gdje su klimatske promjene već vidljive u svakodnevnom životu – kroz dulje toplinske valove, promjene u obrascima oborina, poplave, požare i promjene sezonskog vremena.

Kroz ovo iskustvo, vidjeli smo da klimatska fikcija nije samo kreativna vježba, već i način da mladi ljudi razmišljaju o stvarnim promjenama oko sebe i postavljaju dublja pitanja o budućnosti: Kako će klimatske promjene utjecati na naše živote, naše zajednice i naše odnose? Kako će društva reagirati - kroz izolaciju ili solidarnost, strah ili suradnju?

Za rad s mladima, klimatska fikcija može se koristiti na vrlo jednostavne načine. Može započeti kratkim poticajem za pisanje, grupnom raspravom ili zamišljanjem budućeg scenarija. Ne mora biti komplicirana ili zahtijevati napredne vještine pisanja jer je fokus na idejama, a ne na savršenstvu.

U projektu STORY, Cli-Fi je bio jedna od ključnih metoda korištenih za podršku mladima u istraživanju klimatske pravde i izražavanju njihovih stavova. Također je postao način povezivanja osobne kreativnosti sa širim društvenim i ekološkim temama.

3. Metodologija: kako koristiti ove pristupe

1. Radionica kreativnog pisanja (iskustvo CK13)

Radionica kreativnog pisanja desila se tijekom i nakon edukativno-aktivističkog terenskog izleta na Frušku goru, u sklopu studijskog boravka u Srbiji. Iskustvo boravka u prirodi, šetnje šumom i provođenja vremena na otvorenom postalo je važno polazište za pisanje.

Mnogi sudionici ušli su u proces pisanja još uvijek noseći dojmove tog dana, poput osjećaj ljepote, smirenosti i svojevrsnog povratka nečemu zaboravljenom iz djetinjstva. Te su emocije korištene kao kreativna ulazna točka u pisanje.

Radionicu je vodio član kolektiva CK13, Đorđe Majstorović, koji je podržao sudionike u pronalaženju riječi za vlastita iskustva. Fokus nije bio na „dobrom pisanju“ ili književnoj vještini, već na pomaganju svima da izraze ono što su osjećali i doživjeli na svoj način.

Bez pritiska da pišu ispravno ili lijepo, sudionici su bili potaknuti da traže vlastite riječi i da komuniciraju što ih se dotaknulo tijekom dana, i sebi i jedni drugima.

Istovremeno, radionica je otvorila prostor za ekološku maštu. Sudionici su pozvani istražiti klimatsku fikciju i razmisliti o promjenama u okolišu, uključujući teže i neugodnije stvarnosti koje se često ignoriraju ili izbjegavaju.

Metodologija

Radionica kreativnog pisanja - otvaranje percepcije

Na temelju ovog iskustva, radionica kreativnog pisanja se može shvatiti kao **grupna metoda** koja podržava kreativnost i izražavanje. Cilj nije stvaranje savršenih književnih tekstova, već jačanje sposobnosti svih da izraze misli, osjećaje i iskustva.

To se može postići na nekoliko načina:

Usmena razmjena dojmova: na početku radionice započnite grupnim razgovorom. Ovo je prostor za sudionike da podijele dojmove koji proizlaze iz iskustva, mjesta ili teme. Ovaj korak je važan jer smanjuje pritisak da se nešto mora napisati odmah, omogućujući sudionicima da se opuste, slobodno govore i povežu jedni s drugima. Također olakšava kasniji ulazak u proces pisanja.

Pisanje iz druge perspektive

Nakon rasprave, sudionici se pozivaju da napišu kratki tekst na temelju svog dojma - ali iz drugačije perspektive.

Na primjer:

- Ako je iskustvo o šumi, sudionici mogu pisati iz perspektive stabla, staze, životinje ili same šume
- ako se radi o mjestu, mogu zamisliti glas tog mjesta
- Ako se radi o klimatskom problemu, mogu zamisliti glas nekoga ili nečega na što je to utjecalo.

Ova vježba pomaže sudionicima da izađu izvan vlastite perspektive i razviju maštu i empatiju. Također otvara prostor za kreativnije i neočekivane priče. Važno je osigurati dovoljno vremena za pisanje kako bi sudionici mogli istražiti svoje ideje bez pritiska.

Dijeljenje iskustva i proširivanje mašte

Nakon pisanja, sudionici mogu dobrovoljno čitati svoje tekstove naglas i dijeliti ih s grupom. Ovaj trenutak je važan jer stvara razmjenu. Posebno kad sudionici čuju različite perspektive, grupa postaje prostor učenja jednih od drugih.

Takav trenutak je prilika za voditelja da podrži cijeli proces poticanjem otvorenosti, poštovanja i kreativne slobode, pomažući sudionicima da promisle o svom pisanju i prošire svoje ideje.

Kroz međusobno dijeljenje i raspravu, sudionici često otkrivaju nove načine razmišljanja i nove načine izražavanja. To pomaže proširiti individualnu maštu i jača osjećaj da svatko ima nešto vrijedno za reći.

Što smo naučili na ovoj radionici

Iz ovog iskustva naučili smo da kreativno pisanje najbolje funkcionira kada nema pritiska na izvedbu. Kada su sudionici oslobođeni ideje o „dobrom pisanju“, otvoreniji su, iskreniji i kreativniji. Također smo vidjeli da povezivanje pisanja sa stvarnim životnim iskustvima, posebno vremenom provedenim u prirodi ili zajedničkim grupnim iskustvima, čini proces smislenijim.

Konačno, prelazak s osobne perspektive na imaginarnu perspektive (poput pisanja iz perspektive prirode ili predmeta) pomaže sudionicima da drugačije razmišljaju o svijetu i svom mjestu u njemu.

2. Natječaj za klimatsku fikciju – Homo Climaticum

Jedna od ključnih aktivnosti unutar projekta STORY bio je regionalni natječaj u pisanju klimatske fikcije pod nazivom „**Homo Climaticum**“. Ovaj natječaj koordinirala je Zelena akcija u suradnji s partnerima iz regije, uključujući Omladinski centar CK13 iz Srbije, Centar za životnu sredinu iz BiH, Zero Waste Montenegro iz Crne Gore i Klub Booksa iz Hrvatske.

Natječaj je pozvao ljude iz regije da napišu kratke priče i poeziju u žanru klimatske fikcije (Cli-Fi). Cilj je bio koristiti kreativno pisanje kao način istraživanja klimatskih promjena, zamišljene budućnosti i mogućih odgovora na ekološke izazove.

Cijeli proces organiziran je paralelno diljem regije. Svaka partnerska organizacija bila je odgovorna za prikupljanje priča sudionika u vlastitoj zemlji, što je omogućilo da natječaj istovremeno dosegne različite zajednice i kontekste. Ovaj pristup pomogao je da proces postane pristupačniji i lokalno utemeljen, a istovremeno je sve povezao u jednu regionalnu aktivnost.

Tijekom projekta primili smo više od 130 priča i pjesama iz cijele regije. Ovi prilozi pokazali su snažan interes za pripovijedanje vezano uz klimu i pokazali kako mladi i drugi sudionici vide i zamišljaju klimatske promjene u svom svakodnevnom životu.

Glavna ideja natjecanja bila je ići dalje od jednostavne svijesti i informacija te umjesto toga otvoriti prostor za maštu, promišljanje i osobno izražavanje. Sudionici su bili pozvani da razmisle o pitanjima kao što su:

Što klimatske promjene znače za mene osobno?

- Kako će to promijeniti naše svakodnevne živote i zajednice?
- Kako će društva reagirati - solidarnošću ili nejednakošću
- U kakvoj budućnosti želimo živjeti?

Cilj ove aktivnosti je stvaranje objavljene zbirke odabranih priča i pjesama pod nazivom „Homo Climaticum: Balkan 2026“, koja okuplja najbolje klimatske fikcije iz regije. Izdanje za 2026. godinu usredotočeno je na Zapadni Balkan kao jednu od klimatski osjetljivih regija Europe, gdje su klimatske promjene već vidljive u svakodnevnom životu kroz toplinske valove, poplave, suše, požare i promjenjive sezone obrasce.

Natječaj je prvenstveno bio namijenjen mladima (18–30 godina), ali je bio otvoren i za sve zainteresirane pisce. Usredotočio se na kratke priče i poeziju, s jednostavnim smjernicama koje omogućuju kreativnu slobodu, a istovremeno osiguravaju da su radovi povezani s temom klimatskih promjena.

Po našem iskustvu, ova vrsta natjecanja dobro funkcionira jer kombinira kreativnost, promišljanje i sudjelovanje. Pruža mladima prostor da se izraze i razmišljaju o klimatskim promjenama na osobniji i maštovitiji način.

U okruženju rada s mladima, slično natjecanje može se organizirati u jednostavnom formatu - lokalno, regionalno ili online. Najvažniji elementi su otvorenost, dostupnost i poticanje mašte, a ne tehničke vještine pisanja.

Prijedlozi za organiziranje sličnog natjecanja

Natjecanje u pisanju klimatske fikcije može se organizirati na jednostavan način, ali postoji i nekoliko elemenata koji proces mogu učiniti bogatijim i zanimljivijim.

Korisno je započeti s jasnim i jednostavnim smjericama (ili uvjetima poziva). Ovdje ćete definirati osnovna pravila natječaja (format, trajanje, temu, rokove), ali neka budu jednostavna i fleksibilna kako biste potaknuli sudjelovanje.

Također ćete morati odabrati žiri koji će vas podržati u procesu odabira. To može podržati mala i raznolika skupina ljudi poput pisaca, edukatora ili ljudi koji rade u području klime i rada s mladima, što može pomoći u osiguravanju različitih perspektiva u procesu odabira.

Nakon procesa odabira najboljeg rada koji želite predstaviti, možete organizirati javni događaj, poput čitanja odabranih priča. To će procesu dodati važnu društvenu dimenziju i stvoriti prostor za dijeljenje, raspravu, pa čak i uključiti publiku u odabir svoje omiljene priče.

Konačna zbirka odabranih priča može se obogatiti i ilustracijama ili jednostavnim vizualnim dizajnom, što pomaže da priče budu pristupačnije i zanimljivije. U nekim slučajevima, priče se mogu dalje razvijati u druge formate, poput kazališta, filma ili audiozapisa, otvarajući nove načine povezivanja s publikom.

Ovi elementi nisu nužni za svaki kontekst, ali mogu pomoći u dosezanju nove publike i proširiti utjecaj sličnih natjecanja i aktivnosti kreativnog pisanja ili pripovijedanja.

ZAKLJUČAK

Rad s pripovijedanjem i umjetnošću u edukaciji o klimi pokazao nam je da mladi ljudi snažno reaguju kada im se pruži prostor za maštanje, stvaranje i izražavanje. Klimatske promjene često se predstavljaju na apstraktan ili tehnički način, ali kreativne metode čine ih osobnijima, razumljivijima i smislenima.

Kroz projekt STORY vidjeli smo da mladi ljudi ne žele samo učiti o problemima - oni također žele zamisliti rješenja, izraziti svoje osjećaje i sudjelovati u oblikovanju budućnosti. Pripovijedanje im je dalo način da to učine u sigurnom i otvorenom prostoru.

Što smo naučili

Jedna od glavnih lekcija je da u kreativnom radu nema potrebe za savršenstvom. Kada se ukloni pritisak iz pisanja ili umjetničkog izražavanja, sudionici su otvoreniji, iskreniji i kreativniji.

Također smo naučili da različiti formati dobro funkcioniraju zajedno. Radionice, vježbe pisanja i otvoreni pozivi poput natječaja za klimatsku fikciju podržavali su različite vrste sudjelovanja. Neki se ljudi osjećaju ugodnije pišući individualno, dok drugi preferiraju grupne rasprave ili strukturirane aktivnosti.

Još jedna važna lekcija je da je kontekst važan. Povezivanje aktivnosti sa stvarnim iskustvima - prirodom, lokalnim okruženjem ili svakodnevnim životom - pomaže sudionicima da se dublje povežu s temom.

Konačno, vidjeli smo da je mašta moćan alat. Kada se mlade ljude pozove da razmišljaju o budućnosti, oni ne samo da opisuju probleme, već i predlažu ideje, alternative i nove načine razmišljanja.

Završna poruka

Projekt STORY nam je pokazao da pripovijedanje nije samo kreativna vježba. To je i način povezivanja ljudi, izgradnje empatije i otvaranja razgovora o budućnosti.

Kada mladi ljudi dobiju alate za pričanje vlastitih priča, oni također počinju sebe vidjeti kao dio promjene. Tu leži prava vrijednost ovog pristupa - ne samo u učenju o klimatskim promjenama, već i u zamišljanju i oblikovanju odgovora na njih.

Preporuke za edukatore i sve koji rade s mladima

Na temelju našeg iskustva, predlažemo sljedeće pri korištenju pripovijedanja i umjetnosti u edukaciji o klimi:

- Aktivnosti neka budu jednostavne i pristupačne. Sudionicima nije potrebno prethodno iskustvo u pisanju ili umjetnosti.
- Usredotočite se na proces, a ne na rezultat. Cilj je izražavanje, a ne savršeni rezultati.
- Stvorite sigurno i podržavajuće okruženje u kojem su sve ideje dobrodošle.
- Koristite iskustva iz stvarnog života ili lokalne kontekste kao početnu točku.

Dajte prostora mašti i različitim perspektivama, uključujući buduće scenarije. Potaknite dijeljenje, ali nikada ne prisiljavajte na sudjelovanje - mnogi radije izražavaju svoje mišljenje privatno.

THE STORY OF THE 1.5° C LIMIT

SOLUTIONS AND STORYTELLING
OF YOUTH FROM WESTERN BALKAN

Co-funded by
the European Union

Centar za
životnu sredinu

ZERO
WASTE
MONTENEGRO

CK13

Projekt 101184372- STORY- ERASMUS-YOUTH-2024-CB je financiran sredstvima Europske unije. Izneseni stavovi i mišljenja su stavovi i mišljenja autora i ne moraju se podudarati sa stavovima i mišljenjima Europske unije ili Europske izvršne agencije za obrazovanje i kulturu (EACEA). Ni Europska unija ni EACEA ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

